

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Method) เนื่องจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์นั้น คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย ของคณะกรรมการสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ ได้เก็บรวบรวมไว้ โดยใช้แบบสอบถามถามบุคคลผู้มีบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มชนโดยตำแหน่ง 5 ประเภท คือ กรรมการจังหวัด กรรมการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และครูใหญ่โรงเรียนมัธยม

สมมติฐานของการวิจัย

1. ความรู้ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเชื่อและการปฏิบัติตาม เพราะผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจมากควรมีความเชื่อมาก มีการปฏิบัติตามมาก และผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยควรมีความเชื่อ น้อย มีการปฏิบัติตามน้อย
2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับความเชื่อของกลุ่มการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน
3. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับการปฏิบัติตามของกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูง สูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่า
4. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการปฏิบัติตามของกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ สูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า
5. ความรู้ความเข้าใจของกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูง สูงกว่ากลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า เพราะจากการวิจัยของภิญโญ ศรีหงส์ ภิญโญ บัวทอง สุภัทรา สุภัทรนันท์ และนพพร อุดลย์พันธ์¹⁴ ปรากฏว่า นักเรียนและนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติและความสนใจ

¹⁴ดูในบทที่ 1 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 7 - 8.

ที่ติดต่อพระพุทธศาสนา และราศี ทองสวัสดิ์¹⁵ ได้ทำการวิจัยพบว่า ครูใหญ่และครูผู้สอน ศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยคิดว่า ในระดับการศึกษาอื่น ๆ ก็มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน ดังนั้น ในการวิจัย ครั้งนี้จึงน่าจะได้ว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา สูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

6. ความเชื่อของกลุ่มการศึกษาทั้ง 3 กลุ่มไม่แตกต่างกัน เพราะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูผู้สอนศีลธรรมและพระพุทธศาสนาในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่มีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เท่านั้น จึงอาจจะละเลยต่อการอบรมเพื่อปลูกฝังความเชื่อให้แก่ผู้เรียน สุชา ชรรรมมิตร กับ สุมาลี สุทธิปริศา¹⁶ ได้วิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลายได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องความเชื่อจากครูปกครองทางบ้าน ผู้วิจัยคิดว่าในระดับการศึกษาอื่นก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ความเชื่อของบุคคลส่วนใหญ่จึงน่าจะได้จากทางบ้าน ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกันจึงไม่น่าจะมีความเชื่อต่างกัน

7. การปฏิบัติตามของกลุ่มการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน เพราะจากการวิจัยของ ราศี ทองสวัสดิ์¹⁷ ได้ขอคนพบข้อหนึ่งว่า ครูผู้สอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมดควักศิลาศีลธรรมจากการสอบข้อเขียนทางเดียว มิได้วัดทางค่านความประพฤติด้วยเลย แสดงว่า ในโรงเรียนมิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการปฏิบัติตามเท่าใดนัก และผู้วิจัยคิดว่าในระดับการศึกษาอื่นก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น การปฏิบัติตามของทุกกลุ่มการศึกษาจึงไม่น่าจะต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 1 จะให้ข้อค้นพบสนองความมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่ 1 สมมติฐานข้อที่ 2, 3, 4 จะให้ข้อค้นพบสนองความมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่ 2 และสมมติฐานข้อที่ 5, 6, 7 จะให้ข้อค้นพบสนองความมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่ 3

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9 - 10.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ลักษณะประชากรและตัวอย่าง

กลุ่มประชากรเป็นคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ตัวอย่างประชากรคือ ผู้นำกลุ่มชน โดยตำแหน่ง 5 ประเภท ได้แก่ กรมการจังหวัด กรมการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และครูใหญ่โรงเรียนมัธยม ที่นับถือพระพุทธศาสนา และอยู่ในจังหวัดที่ ตั้งภาคการศึกษา 12 ภาค¹⁸ การที่ถือว่าตัวอย่างนี้เป็นตัวแทนของประชากรได้เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลในตำแหน่งผู้นำของประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มี อารุโธโดยตำแหน่งหน้าที่¹⁹ ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามพระพุทธ ศาสนาของกลุ่มตัวอย่างจึงน่าจะมีอิทธิพลต่อประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ เพราะสังคมไทยเป็น สังคมที่มีความยึดมั่นในค่านิยมความมีอารุโธ ผู้นำย่อมต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ผู้ใหญ่ เพื่อเป็นการรักษาสัมพันธภาพระหว่างตนกับผู้มีอารุโธกว่า อันเป็นสิ่งประกันความ มั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนในสังคม ดังคำพังเพยที่ว่า "เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด"²⁰ ในขณะที่เดียวกันผู้มีอารุโธกว่าก็ย่อมจะต้องทำตนให้เป็นที่รักเคารพของผู้ใหญ่ โดยรับเอา มาตรฐานความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติตามของกลุ่มชนเข้ามาเป็นคุณสมบัติของตนด้วย ดังนั้น กลุ่มบุคคลในตำแหน่งดังกล่าวจึงควรจะได้ถือว่าเป็นตัวแทนในด้านความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามของประชาชนในจังหวัดของตน และการที่คณะผู้วิจัยความมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเลือกตัวอย่างจากภาคการศึกษา 12 ภาค ก็เพราะ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดแบ่งภาคไว้ตามหลักภูมิศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และชน - ธรรมนิยมประเพณี²¹ ฉะนั้น จึงถือว่ากลุ่มตัวอย่างนี้เป็นตัวแทนของประชากรได้ ตัวอย่าง

000803

¹⁸ คูในภาคผนวก ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

¹⁹ สุวีฑณา เอี่ยมอรพรรณ, "การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับความมีอารุโธใน สังคมไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.), หน้า 4.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

²¹ กลุ่มผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 2.

ซึ่งคณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเก็บรวบรวมข้อมูลมา เมื่อแยกตามชั้นการศึกษาและศาสนาได้ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนตัวอย่างซึ่งคณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมา แยกตามชั้นการศึกษาและศาสนา

ชั้นการศึกษา	ศาสนา			รวม
	พุทธ	คริสต์	อิสลาม	
ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	130	3	3	136
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	348	2	1	351
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	169	3	2	174
อนุปริญญา	124	6	0	130
ปริญญาตรีขึ้นไป	219	5	0	224
ไม่ระบุ	27	0	2	29
รวม	1,017	19	8	1,044

ผู้วิจัยคัดตัวอย่างที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา และไม่ระบุชั้นการศึกษาออก จึงเหลือตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามระดับการศึกษาดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนตัวอย่างที่ไว้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวนตัวอย่าง
ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	130
ระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึงก่อนอนุปริญญา	517
ตั้งแต่อนุปริญญาขึ้นไป	343
รวม	990

ลักษณะแบบสอบถามที่ใช้รวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาวิจัย
แห่งชาติ สร้างขึ้น ประกอบด้วยคำถาม 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้และความเชื่อในพระพุทธเจ้า มีคำถาม
5 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 5

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความเชื่ออันเป็นหลักของพระพุทธศาสนา มีคำถาม
8 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 6 ถึงข้อที่ 13

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้อันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา มีคำถาม
9 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 14 ถึงข้อที่ 22

ตอนที่ 4 เป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักธรรม มีคำถาม
27 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 23 ถึงข้อที่ 49

ตอนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและคำสอน
มีคำถาม 16 ข้อ ตั้งแต่ข้อที่ 50 ถึงข้อที่ 65²²

คำถามทุกตอนเป็นคำถามปิด (Closed End) คือคำถามแต่ละข้อมีคำตอบให้เลือก
ตอนที่ 1 และตอนที่ 3 เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบเป็นข้อเท็จจริง ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่
ถูกต้อง คำถามตอนที่ 2, 4 และ 5 เป็นคำถามที่มีลักษณะเป็นแบบวัดทัศนคติ (Attitude
Scale) คำตอบของคำถามตอนที่ 2 และตอนที่ 4 เป็นระดับความเชื่อของแต่ละบุคคล
ส่วนคำตอบของคำถามตอนที่ 5 เป็นระดับการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ผู้วิจัยได้แบ่งคำถาม
ทั้งหมดเสียใหม่เป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ได้แก่คำถาม
ตอนที่ 1 กับตอนที่ 3 รวมกัน มี 14 ข้อ คือข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 5 และข้อที่ 14 ถึงข้อที่ 22

²²สภาวิจัยแห่งชาติ, ตารางวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธ
ศาสนาในประเทศไทย.

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา ได้แก่คำถามตอนที่ 2 กับตอนที่ 4 รวมกัน มี 35 ข้อ คือข้อที่ 6 ถึงข้อที่ 13 และข้อที่ 23 ถึงข้อที่ 49

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่คำถามตอนที่ 5 มี 16 ข้อ คือข้อที่ 50 ถึงข้อที่ 65²³

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาวิจัยแห่งชาติ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยจัดส่งเจ้าหน้าที่นำแบบสอบถามไปให้กรมการจังหวัด กรมการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และครูใหญ่โรงเรียนมัธยม ในจังหวัดที่ตั้งภาคการศึกษาทำการตอบถึงที่ และเก็บแบบสอบถามนั้นคืนมาเลย โดยแบ่งงานออกเป็น 3 สาย คือ สายเหนือ สายใต้ สายตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ละสายรับผิดชอบปฏิบัติงานประมาณ 4 จังหวัด รวมเวลาของแต่ละสายที่ออกเก็บข้อมูลประมาณ 1 เดือน หัวหน้าสายผู้ควบคุมคืออาจารย์ในสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ มีนักศึกษาในคณะออกปฏิบัติงานด้วยสายละ 4 คน²⁴

ผู้วิจัยได้ติดต่อกับ ศรีปริญญา รามโกมุท (ดร.) เพื่อขอคำตอบเหล่านั้นมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยได้พิจารณาแบ่งคำถามในแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา และส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว ผู้วิจัยได้หาความตรง (Validity) ของคำถาม 2 วิธี คือ

²³ดูในภาคผนวก ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²⁴กลุ่มผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 3.

วิธีที่ 1 หากความตรงของคำถามแต่ละข้อ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา 12 ท่าน เป็นผู้ตัดสินว่าคำถามแต่ละข้อใช้ได้หรือไม่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 ท่านนี้ ประชุมสูข อาชาวำรุง (ศาสตราจารย์ ดร.) อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยได้เป็นผู้เลือก ประกอบด้วย ฆราวาส 8 ท่าน และพระสงฆ์ 4 รูป²⁵ ผู้วิจัยได้ติดต่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตัดสิน แล้วขอนัดเวลาและสถานที่เพื่อทำการตัดสิน หลังจากนั้นจึงได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคำถาม แต่ละข้อตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด สำหรับคำถามที่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตัดสินนั้นได้แยกออก จากกันเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วนมีคำชี้แจงกำกับอยู่ข้างบน ดังนี้

1. คำถามความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มีคำชี้แจงว่า
 "ถ้าผู้ใดตอบคำถามต่อไปนี้ได้ถูก แสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจใน พุทธศาสนาใช่หรือไม่ ถ้าใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ถ้าไม่ใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✗ ลงในวงเล็บท้ายข้อนั้น"
2. คำถามเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา
 - ก. สำหรับคำถามส่วนที่ต้องการคำตอบรับ มีคำชี้แจงว่า
 "ถ้าผู้ใด เห็นด้วย กับข้อความต่อไปนี้ แสดงว่าผู้นั้นเชื่อตามพุทธศาสนา ใช่หรือไม่ ถ้าใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ถ้าไม่ใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✗ ลงใน วงเล็บท้ายข้อนั้น"
 - ข. สำหรับคำถามส่วนที่ต้องการคำตอบปฏิเสธ มีคำชี้แจงว่า
 "ถ้าผู้ใด ไม่เห็นด้วย กับข้อความต่อไปนี้ แสดงว่าผู้นั้นเชื่อตามพุทธศาสนา ใช่หรือไม่ ถ้าใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ถ้าไม่ใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✗ ลงใน วงเล็บท้ายข้อนั้น"
3. คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีคำชี้แจงว่า
 "ถ้าผู้ใดปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้ แสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามพุทธศาสนาใช่หรือ ไม่ ถ้าใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ถ้าไม่ใช่โปรดกาเครื่องหมาย ✗ ลงในวงเล็บ ท้ายข้อนั้น"

²⁵ คูในภาคผนวก ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

คำถามข้อใดที่ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 7 ท่านขึ้นไปยอมรับว่าใช้ได้ คือกาเครื่องหมาย ✓
ลงในวงเล็บท้ายข้อ ผู้วิจัยจะนำคำถามข้อนั้นมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป ส่วนคำถามข้อ
ที่ผู้ทรงคุณวุฒิยอมรับน้อยกว่า 7 ท่านลงมา ผู้วิจัยจะตัดทิ้ง ไม่ตรวจให้คะแนน

วิธีที่ 2 หากความตรงของคำถามแต่ละส่วน โดยสุ่มคำตอบแบบสอบถามที่ตรวจให้
คะแนนแล้วมา 50 ชุด แล้วหาความตรงโดยใช้คะแนนรวมเป็นเกณฑ์ ใช้สูตรการหา
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวม²⁶ (Part Whole Correlation)

การหาความเที่ยง (Reliability) ผู้วิจัยหาความเที่ยงของคำถามแต่ละส่วน
โดยนำคำตอบแบบสอบถาม 50 ชุด ที่ใช้หาความตรงวิธีที่ 2 มาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
ระหว่างข้อคู่กับข้อคู่²⁷ (Split-Half Correlation) แล้วปรับเป็นค่าสัมประสิทธิ์แห่ง
ความเที่ยง โดยใช้สูตรของสเปียร์แมนบราวน์²⁸ (Spearman-Brown Formula)

การตรวจให้คะแนนคำตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยตรวจให้คะแนนเฉพาะแบบสอบถาม
ของผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่ระดับชั้นการศึกษาเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ 990 ชุด และให้คะแนนเฉพาะ
ข้อที่ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 7 ท่านขึ้นไปยอมรับ ส่วนข้อที่ผู้ทรงคุณวุฒิยอมรับน้อยกว่า 7 ท่าน
ลงมา จะตัดทิ้งไม่ตรวจให้คะแนน แยกรายละเอียดการให้คะแนนดังนี้

คำตอบในส่วนที่ 1 ให้คะแนนข้อละ 1 คะแนน ยกเว้นข้อที่ 14 กับข้อที่ 17
ให้ข้อละ 8 คะแนน เพราะข้อที่ 14 มีคำตอบที่จะต้องตอบ 8 คำตอบ ต้องตอบครบทั้ง 8
คำตอบ จึงจะถูกถือว่าได้คะแนนเต็ม ถ้าตอบไม่ครบให้คำตอบละ 1 คะแนน ข้อที่ 17 มี
คำตอบที่ต้องตอบอยู่ 4 คำตอบ ต้องตอบครบทั้ง 4 คำตอบจึงจะถือว่าถูกต้องได้คะแนนเต็ม

²⁶J.P. Guilford, Fundamental Statistics in Psychology and Education (4th ed; New York: McGraw-Hill Book Company, 1965), p. 351.

²⁷Allen L. Edwards, Statistical Methods for the Behavioral Sciences (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1961), p. 176.

²⁸Guilford, op. cit., p. 457.

ถ้าตอบไม่ครบให้คำตอบละ 2 คะแนน ส่วนข้ออื่นบางข้อได้แก่ข้อที่ 3, 10 และ 11 มีคำตอบถูกอยู่ 2 คำตอบ จะตอบคำตอบใดใน 2 คำตอบนั้นก็ถือว่าถูกให้ 1 คะแนน ถ้าผู้ใดไม่ตอบคำถามข้อหนึ่งข้อใดในส่วนที่ 1 นี้ ถือว่าผู้นั้นไม่มีความรู้ความเข้าใจในคำถามข้อนั้น ให้คะแนนข้อนั้นเป็น 0 รวมคะแนนเต็มในส่วนที่ 1 นี้ 28 คะแนน

คำตอบในส่วนที่ 2 ให้คะแนนตามระดับความมากน้อย (Rating Scale) ข้อที่อยู่ในพวก ก. คือข้อที่ผู้ใดเห็นด้วย แสดงว่าผู้นั้นเชื่อในพระพุทธศาสนา ได้แก่ข้อที่ 6, 7, 8, 10, 12, 13, 23, 24, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 42, 48 ให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบว่าเชื่อแน่หรือเห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 5 คะแนน
ถ้าตอบว่าค่อนข้างเชื่อหรือค่อนข้างเห็นด้วย	ให้ 4 คะแนน
ถ้าตอบว่าไม่แน่ใจหรือยังไม่มีความเห็น	ให้ 3 คะแนน
ถ้าตอบว่าค่อนข้างไม่เชื่อหรือไม่ค่อยเห็นด้วย	ให้ 2 คะแนน
ถ้าตอบว่าไม่เชื่อเลยหรือไม่เห็นด้วยเลย	ให้ 1 คะแนน

ข้อที่อยู่ในพวก ข. คือข้อที่ผู้ใดไม่เห็นด้วย แสดงว่าผู้นั้นเชื่อเนพระพุทธศาสนา ได้แก่ ข้อที่ 9, 11, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49 ให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบว่าเชื่อแน่หรือเห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ 1 คะแนน
ถ้าตอบว่าค่อนข้างเชื่อหรือค่อนข้างเห็นด้วย	ให้ 2 คะแนน
ถ้าตอบว่าไม่แน่ใจหรือยังไม่มีความเห็น	ให้ 3 คะแนน
ถ้าตอบว่าค่อนข้างไม่เชื่อหรือไม่ค่อยเห็นด้วย	ให้ 4 คะแนน
ถ้าตอบว่าไม่เชื่อเลยหรือไม่เห็นด้วยเลย	ให้ 5 คะแนน

ถ้าไม่ตอบข้อใดข้อหนึ่งในส่วนที่ 2 นี้ ถือว่าไม่แน่ใจหรือยังไม่มีความเห็นในข้อนั้น ให้คะแนนข้อนั้นเป็น 3 คะแนน รวมคะแนนเต็มในส่วนที่ 2 นี้ 170 คะแนน

คำตอบในส่วนที่ 3 ถ้าผู้ใดปฏิบัติในแต่ละข้อ ยกเว้นข้อที่ 52 แสดงว่าผู้นั้นปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบว่าทุกวันหรือเป็นประจำ	ให้ 4 คะแนน
ถ้าตอบว่าบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน

ถ้าตอบว่านาน ๆ ครั้ง ให้ 2 คะแนน
 ถ้าตอบว่าไม่เคยทำเลย ให้ 1 คะแนน
 ถ้าผู้ใดไม่ตอบข้อใด ถือว่าผู้นั้นไม่เคยทำตามข้อนั้นเลย ให้คะแนนเป็น 1 คะแนน ส่วน
 ข้อที่ 52 ให้คะแนนกลับกับข้ออื่น ดังนี้

ถ้าตอบว่าทุกวันหรือเป็นประจำ ให้ 1 คะแนน
 ถ้าตอบว่าบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน
 ถ้าตอบว่านาน ๆ ครั้ง ให้ 3 คะแนน
 ถ้าตอบว่าไม่เคยทำเลย ให้ 4 คะแนน

ถ้าผู้ใดไม่ตอบข้อที่ 52 ถือว่าผู้นั้นทำทุกวัน ให้คะแนนเป็น 1 คะแนน รวมคะแนนเต็มใน
 ส่วนที่ 3 นี้ 64 คะแนน

การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนส่วนที่ 1 กับส่วนที่ 2 ส่วนที่ 1 กับ
 ส่วนที่ 3 และส่วนที่ 2 กับส่วนที่ 3 ของตัวอย่างทั้งหมด และของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มที่มี
 ระดับการศึกษาต่างกัน โดยใช้สูตรเพียร์สัน²⁹ (Pearson's Product-Moment Coef-
 ficient of Correlation) ทำการทดสอบความมีนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
 โดยการทดสอบค่าที³⁰ (t-test) และทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างของค่า
 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่างทีละคู่ โดยการทดสอบค่าซี³¹ (z-test)

การทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ของกลุ่มตัวอย่าง
 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มที่มีระดับการศึกษา
 ระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถึงก่อนอนุปริญญา และกลุ่มที่มีระดับการศึกษานุปริญญาขึ้นไป
 ว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ โดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมีตัวประกอบ

²⁹Guilford, op. cit., p. 95.

³⁰Ibid., pp. 163, 580-581.

³¹Ibid., pp. 189-190.

1 ตัว³² (One-Way Classification Model) ถ้าการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยส่วนใดมีนัยสำคัญ จะทำการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยส่วนนั้นของกลุ่มตัวอย่างที่ละคู่ต่อไป โดยการทดสอบค่าที่³³ (t-test)

การวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Method) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน และของผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่ม และศึกษาความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามของบุคคล 3 กลุ่มนี้ โดยนำแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยสร้างขึ้นมา วิเคราะห์หาความตรงและความเที่ยง แล้วจึงนำคำตอบที่คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเก็บรวบรวมไว้ เฉพาะคำถามที่มีความตรงและความเที่ยง มาหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตาม โดยวิธีของเพียร์สัน ทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้ของกลุ่มตัวอย่างที่ละคู่ โดยการทดสอบค่าที่ และทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างของคะแนนความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบมี 1 ตัวประกอบ และการทดสอบค่าที่ ทหาระดับความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามของพุทธศาสนิกชน โดยคิดคะแนนเฉลี่ยแต่ละส่วนเป็นการย่อยละ

³²Taro Yamane, Statistics ; An Introductory Analysis (2d ed; New York: A Harper Introductory Edition, 1967), pp. 688-689.

³³Wilfrid J. Dixon, Introduction to Statistical Analysis (New York: McGraw-Hill Book Company, 1969), p. 114.